



Eric Spruyt
23.09.2012

Samenwoning: één vlag, meerdere ladingen

Wie ongehuwd samenwoont, kan dit vanuit juridisch oogpunt doen op 2 manieren. Men kan opteren voor een wettelijke samenwoning. Men kan echter ook gewoon feitelijk samenwonen. Waar zitten de verschillen? En is het zinvol een samenwoningscontract op te stellen?

Wettelijke samenwoning

Om als wettelijk samenwonenden door het leven te gaan, is het noodzakelijk (en tegelijk voldoende) dat een *verklaring van wettelijke samenwoning* wordt afgelegd ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand van de woonplaats. Hiervan wordt melding gemaakt in het bevolkingsregister.

De formule staat, net als het huwelijk, ook open voor partners van hetzelfde geslacht. De wettelijke samenwoning heeft zelfs een aseksueel karakter in die zin dat ze ook mogelijk is tussen familieleden. Zo kunnen bv. 2 broers perfect wettelijk samenwonen. Het moet echter steeds gaan om een tweerelatie. Een zgn. 'ménage à trois' (of meer) behoort niet tot de mogelijkheden. Bovendien mag geen van beide partijen gehuwd zijn en evenmin reeds verbonden zijn door een andere wettelijke samenwoning.

Sinds de inwerkingtreding van de wet die de wettelijke samenwoning in ons recht introduceerde op 1 januari 2000 tot eind december 2003, werden er 3.298 verklaringen van wettelijke samenwoning geregistreerd van personen van hetzelfde geslacht en 43.177 van verschillend geslacht (bron: Par. Vr. S.Verherstraeten aan Min. Patrick Dewael d.d. 11.02.04).

Een beperkt juridisch kader

De rechten en plichten die ontstaan tussen 2 personen die tot wettelijke samenwoning overgaan, zijn beduidend beperkter dan bij een huwelijk. Ze ontstaan door het enkele feit van de wettelijke samenwoning en er kan bij overeenkomst niet van afgeweken worden.

Zoals voor gehuwden is door onze wetgever ook voor de wettelijk samenwonenden een bijzonder **beschermingsregime rond de gezinswoning** uitgebouwd. Zo kan de gezinswoning - ook al is deze slechts eigendom van 1 van de partners - door de partner-eigenaar niet verkocht of weggeschonken worden dan na instemming van de partner-niet-eigenaar. Hetzelfde geldt voor de huisraad die aanwezig is in die woning. Zo behoort ook het huurrecht op de gezinswoning aan beide samenwoners gezamenlijk toe, wat er ook in de huurovereenkomst staat. Huuropzeggingen moeten om die reden van beide samenwoners gezamenlijk uitgaan of door de huiseigenaar aan hen beiden afzonderlijk verzonden worden.

Op de wettelijke samenwoners rust daarnaast de **verplichting om bij te dragen in de lasten** (lees: uitgaven) van het samenleven naar evenredigheid van hun (financiële) mogelijkheden. Elke partner kan zich echter makkelijk aan deze bijdrageplicht onttrekken door de samenwoning eenzijdig te beëindigen (zie hierna). Weet dat er dan geen onderhoudsuitkering in de plaats treedt. Voor iedere *schuld* die door 1 van de wettelijke samenwonenden wordt aangegaan *ten behoeve van het samenleven en van de kinderen* die door hen worden opgevoed, zijn beide samenwoners *hoofdelijk aansprakelijk*. Dit geldt dus voor alle courante huishoudelijke schulden zoals elektriciteits- en telefoonfacturen, de financiering van de hifiketen die men heeft aangeschaft enz. Maar ook bv. de onroerende voorheffing betreffende het onroerend goed (ook al is maar 1 van hen eigenaar), de verkeersbelasting voor de auto enz. Hoofdelijkheid betekent concreet dat de schuldeiser bij wanbetaling kan komen aankloppen bij elkeen van de samenwoners en wel voor het totaalbedrag. De regel van de hoofdelijkheid geldt niet



SAMENWONING: ÉÉN VLAG, MEERDERE LADINGEN

Eric Spruyt
23.09.2012

voor schulden die gelet op de bestaansmiddelen van de samenwonenden als buitensporig worden aanzien.

Indien de verstandhouding tussen de wettelijk samenwonenden ernstig verstoord is, kan de vrederechter – zoals bij gehuwden – **dringende en voorlopige maatregelen** bevelen. Deze kunnen slaan op het al dan niet mogen betrekken van de gemeenschappelijke woonplaats. Ze kunnen ook de persoon en de goederen van de samenwonenden en van de kinderen betreffen. Aldus kan de vrederechter bv. een vervreemdings- of verplaatsingsverbod m.b.t. de goederen uitspreken. De maatregelen die de vrederechter tijdens de wettelijke samenwoning oplegt, moeten steeds beperkt zijn in de tijd. De wet legt echter geen maximumtermijn op. De opgelegde maatregelen komen te vervallen bij beëindiging van de wettelijke samenwoning. Hierdoor zijn ze in de praktijk niet veel meer dan een ‘papieren tijger’ en missen ze niet zelden hun uitwerking. Ook na de beëindiging van de samenwoning kan de vrederechter nog (nieuwe) maatregelen nemen die als gevolg van de beëindiging gerechtvaardigd zijn. Deze hebben een maximale geldingsduur van 1 jaar. Na beëindiging kan de vrederechter echter nooit enige onderhoudsuitkering opleggen, want daartoe ontbreekt iedere wettelijke basis.

Onder wettelijk samenwoners ontstaan in principe **geen vermogensrechtelijke banden**. Dat is anders dan bij gehuwden die onder een vrij (via huwelijkscontract) gekozen of onder een wettelijk opgelegd huwelijksvermogensstelsel leven. Wel voorziet ons Burgerlijk Wetboek voor de samenwoners in een vorm van een **(beperkt) stelsel van scheiding van goederen**. Zo behoudt elk van de wettelijk samenwonenden de goederen waarvan hij/zij de eigendom kan bewijzen, de inkomsten uit deze goederen en de inkomsten uit arbeid. Goederen waarvan geen van beiden de eigendom kan bewijzen (evenals de inkomsten daarvan), worden wettelijk geacht hen in onverdeeldheid toe te behoren.

Beëindiging van de wettelijke samenwoning

De wettelijke samenwoning houdt op wanneer 1 van de partijen in het huwelijk treedt of overlijdt. Ze kan daarnaast beëindigd worden ofwel in onderlinge overeenstemming ofwel op eenzijdig initiatief van één van de samenwoners. In beide gevallen volstaat het daartoe een schriftelijke verklaring af te leggen bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Anders dan bij een huwelijk is de tussenkomst van de rechter dus niet vereist. Het hierboven beschreven juridisch kader dat ontstaat in geval van wettelijke samenwoning is bijgevolg zeer broos. Een overlijden van één van de partners maakt er meteen een einde aan. Bovendien kan elke partij te allen tijde vlot het juridisch harnas van zich afschudden.

Feitelijke samenwoning

Twee mensen die op een duurzame wijze een relatie uitbouwen, maar ongebonden door het leven wensen te gaan en bijgevolg niet huwen en evenmin opteren voor een wettelijke samenwoning noemt men in ons recht feitelijke samenwoners. In ons burgerlijk wetboek noch daarbuiten is hiervoor enige wettelijke regeling uitgewerkt. Het doet denken aan de woorden van Napoleon: *“Les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d’eux”*. Een feitelijke samenwoning doet dus op zich geen juridische gevolgen ontstaan. Zo zullen bv. schuldeisers van 1 van de partners de andere partner niet kunnen aanspreken tot betaling, ook al houdt de schuld verband met de huishouding of de opvoeding van de kinderen. De zaken liggen anders als de schuld door beide partners gezamenlijk is aangegaan. In dat geval zal de schuldeiser elke partner kunnen aanspreken, maar slechts ten belope van zijn deel. Dus niet voor de totaliteit, tenzij de hoofdelijkheid uitdrukkelijk is bedongen in het contract. Feitelijke samenwoners leven dus als het ware in een soort juridisch vacuüm. Anderzijds kan men er niet om heen dat ook binnen dergelijk samenlevingsverband interacties ontstaan van vermogensrechtelijke aard. Men bouwt onbewust een gemeenschappelijk of onverdeeld vermogen op, bankrekeningen raken verstrengeld, meubelen en gebruiksvoorwerpen ondergaan vermenging enz. Indien daaromtrent



SAMENWONING: ÉÉN VLAG, MEERDERE LADINGEN

Eric Spruyt
23.09.2012

problemen rijzen, vaak bij de beëindiging van de relatie, dan lost het juristencorps dit op aan de hand van het zogenaamd 'gemeen recht', d.i. de algemene juridische spelregels.

Het samenlevingscontract

Zowel wettelijke als feitelijke samenwoners kunnen hun samenwoning naar eigen goeddunken regelen door middel van een samenlevingscontract. De wettelijke samenwoners moeten dit op straf van nietigheid verplicht bij notaris opstellen en hiervan wordt melding gemaakt in het bevolkingsregister. De feitelijke samenwoners hebben de keuze tussen een onderhands dan wel een notarieel contract. Inhoudelijk mag het contract dat wettelijke samenwoners opstellen geen clausules bevatten die strijdig zijn met het hierboven beschreven wettelijk kader. Een samenlevingscontract mag bovendien geen regelingen uitwerken die strijdig zijn met:

- de openbare orde of de goede zeden,
- de regels inzake het ouderlijk gezag en de voogdij,
- de regels die de wettelijke orde van de erfopvolging bepalen.

Verboden zijn ook bepalingen die een rem zetten op de vrijheid van de partners om de samenwoning te beëindigen. Zo is het niet mogelijk aan de beëindiging een soort (financieel) strafbeding te koppelen. Eveneens nietig is een bepaling op grond waarvan bij verbreking van de samenwoning een onderhoudsgeld verschuldigd is. De toekenning bij verbreking aan de behoeftige partij van een beperkt overbruggingsgeld is wel toegelaten. Het is ook mogelijk op het ogenblik zelf van de beëindiging van het ongehuwd samenwonen (dus niet in het contract) een afscheids- of verbrekingsvergoeding overeen te komen.

Geen automatisch erfrecht

Noteer ten slotte dat er geen automatisch (lees: wettelijk georganiseerd) recht van erven in hoofde van samenwoners bestaat. Het maakt daarbij niet uit of men wettelijk dan wel feitelijk samenwonend is.

Hierop bestaat één uitzondering. In geval van wettelijke samenwoning, erft de langstlevende partner automatisch het vruchtgebruik op de gezinswoning en de huisraad. Maar ook niet meer dan dat.

Bij een erfenis staat de langstlevende samenwoner dus (deels) in de kou. Samenwoners die van mekaar wensen te erven, moeten dit op eigen initiatief organiseren. Anders gezegd: selfservice is een must! Hoe kunnen ze dit concreet regelen? Alvast *niet* via de opmaak van een samenlevingscontract. Dergelijk contract kan enkel de verhoudingen tussen de samenwoners regelen tijdens hun relatie of bij beëindiging van de relatie op een andere wijze dan door de dood. Zodra men in het samenlevingscontract ook erfenisafspraken inbouwt, is het contract ongeldig. Volgens Belgisch recht is het immers strikt verboden om overeenkomsten te maken die toekomstige nalatenschappen tot voorwerp hebben. Behoren wel tot de mogelijkheden: de tontine of het beding van aanwas, het testament, de levenslange huur, de opbouw van een levensverzekeringsformule enz.

Opmerking: wenst u na het lezen van deze tekst meer concrete informatie? Jammer genoeg kan Berquin Notarissen cvba u niet via e-mail adviseren. U kunt eventueel wel telefonisch een afspraak maken met één van onze juristen of notarissen.